

A. Molnár Művészeti Intéskönyve

MENDLIK OSZKÁR: HALÁSZOK AZ ADRIÁN

Írta: József Molnár és Erőssné Molnár

Az Akadémiai Kiadó kiadása

A KÜLFÖLDI MAGYAR INTÉZETEK

A háború után való magyar kultúrpolitikának kihatásában egyik legnagyobb jelentőségű alkotása a magyar tudósok, művészek és szakemberek magasabbfokú kiképzésének biztosítása azáltal, hogy külföldi tanulmányi ösztöndíjakat nagyszámban létesített, sőt Bécsben, Berlinben és Rómában Collegium Hungaricumokat is alapított, és Párisban is ilyennek építését telek megszerzése útján már biztosította.

Az Osztrák-Magyar Monarchia kerete felbomlott és bár megcsontkíva, önálló nemzetközi szerephez jutottunk, helyzetünk így lényegesen megváltozott. Közvetlenül belekerültünk a nagy nemzetközi versenybe, amelyben számban kis népek csak kulturális teljesítményeik értékével érvényesülhetnek. Ennek az érvényesülésnek elengedhetetlen eszköze az, hogy a többi népek érdeklődését azok számára érthető nyelven tudjuk fölkelteni és a mi ügyünk számára megnyerni. Ennek két útja van. Egyrészt világnyelvek elsajátítása, amire tudomány-nak és a politikának van nélkülözhetetlenül szüksége, másrészt a művészetek nemzetközi nyelve, amely a művészeti alkotás meggyőző erejével hat minden művelt emberre. Ez a belátás irányította közoktatásügyi kormányunkat akkor, amikor külföldi ösztöndíjak és kollégiumok révén lehetővé tette a háború előtti lehetőségeket messze túlszárnyaló módon azt, hogy a magyar fiatal tudósok és művészek legjova egy vagy több éven át külföldön nyelveket tanulhasson, szaktudományában elmélyüljön és nemzetközi látókört szerezzen, hogy ezáltal megszerezze mindazt a készségséget, ami nélkül a nemzetközi versenyben győzni nem lehet. Ismerni kell a világot, ismerni az ellenfeleket, hogy azokéhoz mérjük erő-kifejtésünket.

A nemzetközi kulturális versenyben művészeinkre állandóan nagy szerep vár. Nemcsak a maiakra, hanem minden következő generációra is. Vörösmarty és társai nemzeti irodalmunk felvirágztatásával a nemzeti megújódást idézték elő. Hisszük, hogy

művészeink és modern zeneköltőink közös emberi nyelven írt műveinek számos nemzetközi sikerét kulturális fajsúlyunknak nemzetközi viszonylatban való nagy növekedése fogja követni.

A külföldi ösztöndíjakciónak sikere azon fordul meg, hogy sikerül-e a legtehetségesebbeket, az igazi elitet kiválasztani. Ez sehol sem nehezebb, mint a művészetek terén, ahol az állami művészetpolitikának a különféle irányokkal szemben kell tárgyilagosságnak, elfogulatlannak lennie. Hogy mik e téren a sajtószertű nehézségek, azokat gróf Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter a külföldi magyar intézetekről és a magas műveltség célját szolgáló ösztöndíjakról alkotott törvényjavaslatának, a mai 1927. évi XIII. törvénycikknek, indokolásában a következő szavakkal fejti ki:

„Sokan vannak, különösen a hozzám közelebb álló konzervatív táborban olyanok, akik azokkal az irányokkal, melyek nálunk a múlt század kilencvenes éveitől kezdve kifejlődtek és erőre kaptak, egyetérteni nem tudnak s művészei életünkben hanyatlást látnak. Minthogy pedig e modern irányzatok képviselve vannak képzőművészeti főiskolánk tanári karában is, e tanintézetünk beállításával és működésével sincsenek megelégedve. E tekintetben azonban más az egyéni műgyűjtő, a magánvásárló és más a felelős kultúrpolitikus helyzete. A magánműgyűjtőnek teljes joga van ahhoz, hogy azokat a képeket vásárolja, melyeket szobája falán legszívesebben lát, melyeken szemelt leg több örömmel legettel. *A felelős kultúrpolitikus* ellenben, aki közpénzekkel sáfárkodik, *saját egyoldalú ízlését nem követheti s nem vonhatja meg az állami támogatást semminő iránytól sem, ha azt követői tehetséggel képviselik.* Eljlesztő példát szolgáltatottak e részben egyes külföldi múzeumdirektorok, akik erős individuális esztétikai felfogástól vezette, az egykorú állami képvásárlásoknál bizonyos irányzatokat céltatosan mellőztek. Ezeknek múzeumaiban az illető nemzet művészeté-

nek egy-egy ága teljesen hiányzott s utólagos rendkívül drága vásárlásokkal kellett azután a hiánynak a lehetőséghez képest segíteni. *A szellemi élet sajátosságaihoz tartozik, hogy egyes művészeti irányzatokban fellépéskor rejlik fejlődési lehetőségeket előre áttekinteni, mintegy megelőlni alig lehet s nagy hibát követne el az a kultúrpolitikus, aki a maga egyéni ízlését vagy doktriner esztetikai felfogását az utókor objektív ítéletének szubsztitúálni akarná. Nem szabad feledni, hogy ezek az egyesek által elítélt művészeti irányzatok korántsem magyar specialitások, hanem világaramlatoknak magyar megnyilatkozásai. S különben is teljes ahisztórikus gondolkodásra vallana, ha bizonyos kialakult művészeti irányokat a priori elvetnének, feledve, hogy annál a szoros kapcsolatnál fogva, mely az általános korszellem és a művészeti irányok között van, minden ilyen lendülettel lépés és kifejlődni tudó irány történetileg szükségszerű s benne a kor lelke tükröződik.*"

„Nem véletlen, hogy egyszerre elapadt az a forrás, melyből a Thanok, Lotzok és Székelyek monumentális művészete táplálkozott; nem véletlen, hogy az egész világ legjelesebb művészeit más, látszólag alantasabb rendű témák kezdtek érdekelni, azaz hogy nem is témák, hanem a témátlanság. Egyike a legnagyobb művész irradalmának vonult akkor végig a világon. Megkezdték a naturalisták, folytatták az impresszionisták és győztek az egész vonalon. Courbet, Manet, Monet, Renoir, Pissarro, Rodin, a németeknél Leibl, Liebermann, Slevogt nevel ma világhíreket, bár távol állanak az úgynevezett nagy művészet szellemétől. Szerintük a művészet egyedül célja a természet hűségese reprodukciója. A tárgy közbübs. Monetnek közbübs volt a történelem, a monumentalitás, lefőstött hússzor egy szénaboglyát különböző hangulatban és mégis a művészet történelem legnagyobb festői közé tartozik. Nálunk Szinyei, a nagybányai csoport, a szolnokiak és a velük egyérvésűek képviselik ezt az áramlatot. Ők is ellentétbe helyezkedik a megelőző kor ideáljával. Hogy miért, e kérdésre csak a korszellem változása adja meg a választ, amely folyamatnak meg-

ítéléséhez a kellő történelmi távlat még hiányzik. Ezek után hiú vállalkozás lenne, ha állami eszközökkel elnyomni akarnók korunknak a mi szemünkben művészi túlzásait. Az ilyen kísérletek sorsa tapasztalás szerint nemcsak a sikertelenség, hanem igen sokszor a neveltségesség, sőt a reakció. Az individualizmus túltengése után, amelyek korunk művészetének excentricitásában nyerne kifejezést, egyébként is várható a megszilárdulás, a meghiggadás, a régi komponáló őstönök újabb érvényesülése. De támadni a művészetet, a művészeket, hogy egyszer nagy kompozícióért lelkesednek, máskor meg egy túl barack közvetlen életidő megfestéséért, az belsőleg indokolatlan és eredményhez sem vezet. Eppen úgy az egyik kort a másiknál magasabbra értékelni hiú vállalkozás. Couture, Delaroché nem voltak nagyobbak Manetnél, Renoirnál; Szinyei viszont nem volt kisebb Székelynél, Lotznál. *Egyedül a tehetség a döntő, az az erő, mellyel korunk szellemét formába önteni tudták.* Hogy mind gyakrabban hallunk panaszt a közönség vásárlókedvének megcsappanása ellen, annak a jelzett gazdasági okokon kívül egyik magyarázata az is, hogy bizonyos modern irányzatok az átlagos magyar művásárlónak nem tetszenek. Ez nem erőszakos és mégis nagy erővel ható regulátor. A jelek az én egyéni érzésem szerint egyébként is arra mutatnak, hogy az európai fejlődés kezd visszafelé vagy helyesebben elkanyarodni azoktól a művészeti irányoktól, melyeket mi, kik csak nehezen emelkedünk ki háborús és inflációs izoláltságunkból, még moderneknek gondolunk és nevezünk. Kétszeresen törekednünk kell tehát arra, hogy ismét teljesen bekapcsolódjunk az európai kulturális fejlődésbe, aminek intézményes biztosítékai éppen a külföldi collegium hungaricumok." „Képzőművészeti Főiskolánk úgy van beállítva, hogy abban a konzervatív irányzatok mellett a modernnek nevezeti művészeti törekvések is képviselve vannak és műegyetemünk építészreivonó erőt gyakorolnak a modern architektúra kreatíciójának ellenére, hogy műegyetemünk tanári kara ízlésében inkább konzervatív. Mindez intézetek kiváló növendékeinek a római Collegium Hungaricum kettős nagy alkalmat fog

nyújtani. Kapcsolatba jönnek a külföldi, az általános európai szellemmel s ezenfelül az olasz művészettel, amelynek ismerete, átélése és belső lelki feldolgozása nélkül művészi élet alig képzelhető.*

Hasonló az előnye a többi kollégiumoknak. Sem a tudományban, sem a művészetben nem szabad valamely nemzet kulturális befolyásának magunkat teljesen átengednünk. Valamennyit kell ismernünk, hogy önállóságunkat megtarthassuk és nemzetek maradjunk. Ezért gondoskodik az állami ösztöndíjakról, hogy az összes fontos európai kulturális és művészeti gócpontokban állandóan megforduljon szellemi ellilünk egy része. és a fő kultúrnemzetekkel való állandó kapcsolatokat ezen az úton is kiépítsük. Nemcsak tudósok, hanem művészek is kézi ösztöndíjat kapnak Angliába, Görögországba, Németországba,

Svájcba stb., és a bécsi, berlini, római és a létesülő párisi Collegium Hungaricumban festők, szobrászok, építészek, iparművészek és zenészek számára állandó helyeket és lehetőleg műtermeket tartunk fenn.

Szerencsés körülmény, hogy kollégiumaink számára részben olyan műemlékeket sikerült megszerezniük, mint a bécsi Gárdapalota és a római Palazzo Falconieri. Berlinben az egyetem, a múzeumok és az Opera tőszomszédságában létesült az Intézet, Párisban pedig a Pantheon közelében, a Quartier des Écoles közepén telepszünk le, úgyhogy kollégiumaink mindenütt méltóan képviselik a magyar kultúra múltját, jelenét és erejét. Óhajunk, hogy a magyar művészeti közvélemény ezeket a fontos magyar otthonokat, amelyekről a következő cikkek szólnak, ne csak megismerje, hanem szívébe zárja és szeretetével elhalmozza.

MAGYARY ZOLTÁN

GRAGGER RÓBERT, berlini tudományegyetemi magyar tanár,
a berlini Collegium Hungaricum megszervezője

Bottó József rajza